

Återkomsten

En film om auktoritet, förtryck och revolt berättad ur två barns synvinkel. En berättelse om en far som kommer hem till sin familj efter en lång tids frånvaro och tar med sina två pojkar på en fisketur för att uppfostra dem. Men inget går som han tänkt och barnen som alltför länge har vant sig vid att leva utan sin pappa revolterar mot hans auktoritära uppfostringsmetoder.

Rekommenderad från gymnasiet

EN FILMHANDLEDNING AV
EVA WESTERGREN

Filmens handling

Ivan och hans äldre bror Andrej lever med sin mamma och mormor i en ödslig kuststad. De leker med kompisar i hamnen och på tomma byggarbetsplatser. Ivan, som är minst, blir kallad för fegis när han inte vågar hoppa från ett högt hopptorn, men blir tröstad av mamma. En kväll kommer bröderna hem och finner att deras pappa, som har varit borta de senaste tolv åren, plötsligt har kommit tillbaka. Hans bil står parkerad framför huset och själv ligger han och sover i mammans säng. För att försäkra sig om att han verkligen är deras pappa måste pojkarna leta reda på ett gammalt fotografi på vinden och jämföra. Pojkarna får ingen förklaring till varför pappan varit borta och vet inte heller varför han kommit tillbaka. Pappan försöker genast sätta sig i respekt i familjen. Den första middagen tillsammans äts under en tystnad endast avbruten av pappans fåordiga kommandon. När pappan berättar att han tänker ta med Andrej och Ivan på en fisketur blir de både nyfikna och förvåntansfulla.

Nästa dag ger de sig iväg laddade med både fiskespön och en dagbok som Andrej och Ivan tänker dokumentera den spännande resan i. Under färden sitter alla tysta i bilen och pappan är sträng och allvarlig. När de till slut kommer till en stad, där de skall stanna för att äta, blir inte pojkarna behandlade som de är vana vid. Pappan ger dem order om hur de skall vara och när Ivan i protest vägrar äta försöker pappan att tvinga honom. Han ger också order om att de måste säga "pappa" till honom, något som Ivan envist vägrar. I staden telefonerar pappan till någon och efteråt åker de till en hamn där han verkar ha affärer på gång. Pappans mystiska beteende får dem att undra vem han egentligen är, varför han tagit med dem och vart de egentligen är på väg. De fortsätter resan till en sjö där de fiskar och slår läger för natten. Andrej som gärna vill vara till lags underordnar sig pappans vilja så gott han kan medan Ivan envist ifrågasätter allt pappan gör och säger. När Ivan och Andrej skall sova och ligger och pratar för sig själva i tältet undrar Ivan om inte pappan till och med kan vara en mördare.

Redan nästa morgon bryter de upp och när Ivan protesterar mot att han inte får fiska längre blir han lämnad ensam på vägen. Inte förrän efter en evighet, när det börjat ösregna, blir han hämtad igen. Då vill Ivan inte fortsätta resan, men pappan tvingar honom. "Vad behövde du oss till?" frågar Ivan upprört pappan, men får inget svar. Framemot kvällen kommer de till en havsstrand där de övernattar. Nästa dag får de hjälpa pappan att tjära en båt och sen ger de sig ut på havet. När båtmotorn stannar tvingar pappan pojkarna att ro i den hårda blåsten. Till slut kommer de till en öde ö långt ute i havsbandet men de vet fortfarande inte vad pappans ärende är. Pojkarna utforskar ön och hittar ett högt utsiktstorn medan pappan gräver upp ett skrin i ett öde hus som han gömmer i båten utan att pojkarna ser. På den öde ön blir Ivan ännu mer rebellisk och stjälar pappans kniv. Pojkarna ger sig ut på en spännande fisketur men glömmer bort tiden och kommer hem för sent. När pappan bestraffar Andrej

och slår honom för att de kommit för sent får Ivan nog och hotar att döda pappan vartefter han springer iväg mot utsiktstornet och säger att han skall hoppa om pappan följer efter honom. Men pappan klättrar ändå efter och precis när han nästan är uppe brister en plank och pappan faller till marken och dör.

Andrej och Ivan tar med den döda pappan i båten och ger sig av från ön. När de nästan lyckats nå land igen på andra sidan sjunker båten med pappan ombord, men Ivan och Andrej lyckas komma iland. I bilen som står parkerad på stranden hittar de ett fotografi på familjen från deras barndom som de tittar på och sedan gömmer igen. I slutet av filmen får vi se ett collage av de bilder som Ivan och Andrej tagit under resan. Bilder som ser ut som om de varit med om en spännande och rolig semesterut-flykt.

Stark och svag

Hur ändras brödernas förhållningssätt under resans gång? I inledningsscenen huttrar den vettskrämde Ivan högst upp på ett hopptorn livrädd att dyka som hans äldre bror Andrej och hans kompisar redan gjort. Andrej och kompisarna går sin väg och Ivan blir ensam kvar tills hans mamma kommer och räddar honom. Nästa dag får Ivan inte vara med och spela fotboll. De andra pojkarna kallar honom för fegis och vill inte vara med honom och Andrej tar honom inte i försvar utan väljer att vara med de andra. Ivan blir tvärarg och ger sig på Andrej och börjar slåss.

- Beskriv brödernas relation som den är i början av filmen. Vem är stark och vem är svag? Varför ger Andrej efter för grupptricket och överger sin bror? Hur känner sig Ivan när han sitter ensam kvar i tornet? Vad tänker han?

- Under resan med pappan förändras bilden av Andrej och Ivan. Försök att beskriva deras personligheter och relationer till pappan. Varför är Ivan så arg och varför vill Andrej vara till lags? Ta fram några scener under resans gång där de reglerar olika på pappans försök att bestämma. Hur är förhållandet mellan dem när de är för sig själva, till exempel i tältet när de skall gå och lägga sig eller när de ger sig ut på fisketur tillsammans? Diskutera hur deras roller förändras utifrån styrka/svaghet, mod/rädsla. Varifrån hämtar Ivan sitt mod att säga ifrån i slutet av filmen?

Auktoritet och förtryck

När pappan kommer hem kräver han omedelbart respekt av pojkarna och under resan gör pappan inga försök att behandla pojkarna som de är vana vid. Han bestraffar dem när de enligt hans åsikt gör fel. När han vill att de skall kalla honom "pappa" är det inte ett sätt att skapa en närmare relation, utan en order.

- Diskutera kring pappans sätt att behandla pojkarna. Varför har han tagit med dem på resan? Vad försöker han lära dem? Är avsikten att lära dem att klara av livet? Att få dem att känna respekt eller bara att visa dem vem det är som bestämmer? Varför kan han inte se till pojkarnas behov och längtan efter en far? Diskutera kring följande scener: När pappan försöker tvinga Ivan att äta upp maten; När han säger till Andrej att slå till pojken som stulit plånboken; När pappan lämnar Ivan vid vägkanten och inte kommer tillbaka förrän långt senare; När han slår till Andrej för att han inte lyckas lägga grenarna rätt under bildäcket; När pojkarna ensamma får ro båten; När han bestraf-

far Andrej för att de kommit för sent från fisketuren. Hur reagerar vi på den behandlig som pojkarna utsätts för? Hur känns det att som barn vara utlämnad åt en vuxens maktfullkomlighet och nycker?

Anpassning och motstånd

För Ivan är pappan en okänd inkräktare som han värjer sig mot. "Tala om för mig varför du kom och vad du skall ha oss till" säger Ivan till pappan. Ivan är misstänksam och föredrar motstånd hellre än att erkänna att han också längtar efter en far.

- Varifrån hämtar Ivan sin ilska och sitt motstånd? Vad är det som får honom att säga ifrån trots att han är rädd? Ta fram några scener där Ivan är särskilt modig och vågar provocera pappan. Vilka känslor är det som Ivan konfronterar pappan med?

Andrej, som minns sin far sen han var liten, försöker hjälplöst medla mellan de två. Han är undfallande och försvarar pappan. När pappan berömmar Andrej efter att just ha gett honom en örfil ser han glad ut. Ändå är det han som råkar värst ut och verkligheten blir misshandlad av pappan på slutet.

- Varför är det just Andrej som pappan ger sig på fysiskt? Varför har Andrej så svårt att säga ifrån? Tar Andrej någonsin avstånd från pappan?

Föräldrar och barn

Pappan är mystisk, maktfullkomlig och orättvis och det finns en hotfull känsla under ytan; pappan kan slå till när som helst. Samtidigt har han en önskan att lära pojkarna att bli tuffare och att skydda dem mot sånt som är farligt. Resan blir i filmen ett sätt att pröva olika roller: pappans – att ta igen den brist på uppfostran som hans frånvaro inneburit; sönnernas – att pröva om de kan passa in i det som pappan vill efter att under alla år ha tagit för givet att de var faderlösa. De båda bröderna förstår aldrig varför pappan är som han är. Hans beteende är lika obegripligt som själva resan också blir. Även för oss i publiken är pappan en gåta. Var har han egentligen varit? Vem är det han ringer till under resan? Varför gräver han upp skrinet och vad finns inuti? Det är frågor som regissören lämnar obesvarade och som publiken får fundera över.

- Vilka tankar och associationer får vi kring vem pappan egentligen är och vad han har varit med om? Finns det någon scen som gör att vi kan förstå och förlåta pappan? Är det så att vuxnas handlingar ofta kan vara obegripliga för barn? Diskutera kring pappans idéer om uppfostran.

- "Jag skulle ha kunnat älska dig om du varit annorlunda" säger Ivan på slutet. Hur borde pappan ha varit och förhållit sig i de olika situationer vi mött under vägen? Filmen handlar också om människans möte med naturen/vildmarken. Bortsett från de metoder pappan använder, vilka kunskaper är det han försöker lära ut? Vilka egenskaper är det som behövs för att överleva på egen hand i naturen?

En resa i livet – från barn till vuxen

Livet är sällan tydligt och förutsägbart. I filmen får åskådaren fylla berättelsen med sin egen fantasi. Filmen är indelad i sju dagar där själva resandet tar fem dagar. En resa som blir livsavgörande och där pojkarna dag för dag får lära sig nya saker och

får nya erfarenheter. Det är en färd från det välbekanta till det obekanta, från mammans trygga famn till det otrygga livet med en främling. Det är också en resa från ett vatten till ett annat. Från det lugna vattnet i filmens början varifrån mamman fortfarande går att nå, till ett farligt ödsligt hav där pappan är den enda vuxna personen i närheten. Filmen handlar om barnens förvirring och rädsla inför allt det nya de ställs inför. Den slutar i en punkt där pojkarna måste besluta sig för att handla och där deras egen relation till varandra blir viktigare än hur de känner inför sin far. Både i början och i slutet måste Ivan klättra upp i ett högt torn för att bevisa sitt mod. Skillnaden mellan de bägge scenerna visar hur långt Ivan i slutet har kommit på sin resa in i vuxenvärlden.

- Jämför stämningen och känslan i de bägge scenerna. Vem är Ivan i början och vem är han i slutet av filmen? Vad har han lärt sig under resan? Skulle Ivan verkligen ha hoppat om pappan hade kommit upp i tornet?

Under ytan

Filmen börjar med en bild på en vattenspegel krusad av lätta vågor. Sedan sänker sig kameran och går ned under ytan där vi ser vraket av en sjunken båt. I slutet hittar Andrej och Ivan en bild från sin egen barndom i bilen som de gömmer undan igen. Sedan följer ett montage av foton som Ivan och Andrej tagit under resans gång vilka förmedlar en helt annan stämning än den filmen berättat om. Medan stillbilderna visar tillfälliga stunder av lycka och leenden inför kameran, har vi som åskådare fått en annan, mörkare, bild av vad som hänt. Fotografierna är beviset på att resan var verklig, ändå berättar de inte sanningen. Montaget av bilder visar att minnet kan vara både falskt och skonsamt. Kanske kommer Andrej och Ivan inte att minnas de hemska delarna av resan, utan bara de få tillfällena av lycka när de log framför kameran.

- Varför gömmer Andrej och Ivan undan fotot de hittar i bilen? Varför har regissören valt att lägga kollaget av stillbilder på slutet? Vilken känsla förmedlar filmens inledande bilder?

Formspråk

Filmen har ett överrealistiskt bildspråk som skapar en drömlig stämning. Inga störande detaljer och nästan inga andra människor stör dramatiken mellan de tre huvudpersonerna. Bilen färdas genom ett öde landskap där det känns som att vad som helst kan hända och där det drömlika i själva verket kan visa sig vara en mardröm. Oväntade kameravinklar förskjuter ofta perspektivet vilket förstärker denna känsla av osäkerhet. Den gråbruna färgskalan, ödsligheten och insprängda bilder på fiskar som kippar efter andan, en död fågel eller ett häftigt åskväder skapar en hotfull stämning. Filmens indelning i dagar gör känslan av tidens gång påtaglig. I många stillastående bilder får åskådaren tid på sig att själv reflektera och känna in stämningen utan brådska.

- Diskutera det speciella formspråk som regissören använt sig av. Hur skapar han spänning utan att använda sig av snabba klipp? Hur bidrar ljudet till detta?

Diktatur och demokrati

Faderns makt symboliseras av den kniv han alltid bär. När Ivan stjäl kniven bryter han också det maktförhållande som funnits under resan vilket utlöser det tragiska slutet. Kan man tolka pappans död i slutet av filmen på ett symboliskt sätt? Representerar pappan och pojkarna något mer än sig själva, kanske olika samhälleliga eller politiska krafter som står mot varandra? Vad innebär i så fall pappans död?

- Kan *Återkomsten* ses som en symbolisk studie av ett land som vant sig av med en tyrannisk regim och som plötsligt konfronteras med dess återkomst? Kan filmen på det sättet ha ett hoppfullt slut? Diskutera kring begreppen diktatur/demokrati i dagens Ryssland.

Produktionsuppgifter

Ryssland 2003

Producent: **Dmitrij Lesnevskij**
 Manus: **Vladimir Moiseyenko & Aleksander Novototsky**
 Regi: **Andrej Zvjagincev**
 Foto: **Michail Kricman**
 Klippning: **Vladimir Mogilevskij**
 Originalmusik: **Andrej Dergacëv**

I rollerna

Andrej – **Vladimir Garin**
 Ivan – **Ivan Dobronravov**
 Pappan – **Konstantin Lavronenko**
 Mamman – **Natalja Vdovina**

Tekniska uppgifter

Längd **106 min**
 Ljud: **Dolby SRD**
 Format: **Vidfilm**
 Censur: **Från 11 år**
 Svensk premiär **12 november 2004**

Distribution

Atlantic Film AB, Box 211 23, 100 31 Stockholm, tel: 08-30 52 30, fax: 08-30 52 80 e-post: info@atlanticfilm.se www.atlanticfilm.se